

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ЕСТЕТИКА

УДК 130.2+141.78

DOI 10.35423/2078-8142.2023.2.2.4

Т. А. Коберська,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії та культурології,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
м. Рівне, Україна*

e-mail: t.a.koberska@nuwm.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6920-2004>

О. В. Сарнавська,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії та культурології,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
м. Рівне, Україна*

e-mail: o.v.sarnavska@nuwm.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8111-2033>

ЕКСПЛІКАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ДИХОТОМІЇ ПОКОЛІНЬ МІШЕЛЯ СЕРРА У ВИКЛИКАХ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті досліджується кризові аспекти дихотомії поколінь цифрового суспільства у викликах культури постмодерну. Теоретичну основу розвідки становлять культурно-антропологічні аспекти впливу інформаційних технологій на становлення та самоствердження сучасної молоді в контексті її ціннісних орієнтирів і формування на цій основі моделей поведінки. Метою роботи є міждисциплінарний аналіз проблеми розгортання життєвої ситуації молодого покоління цифрової культури, названого французьким філософом, культурологом та педагогом М. Серром як «хлопчик/дівчинка з пальчик». Окреслено розвиток теоретичного дискурсу філософських ідей М. Серра та розглянуто особливості конс-

труювання ідентичності особистості в постмодерному цифровому комунікативному просторі. Досліджено особливості трансформації світоглядних засад молодого покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» у контексті аксіологічних змін. Продемонстровано значущість для української філософсько-педагогічної думки актуальності звернення до соціокультурного аналізу зарубіжних аналітиків сучасності, що дало можливість окреслити ознаки інформаційних революцій, узагальнити та актуалізувати філософську рефлексію щодо самоідентифікації особистості. Експлікувано філософський дискурс ціннісного світоглядного інструментарію розв'язання психологічних, педагогічних та освітніх кризових проблем, що поглиблює розуміння явища дихотомії поколінь та сприяє ефективній взаємодії в культурно-освітньому просторі. У статті використано методологію культурологічного підходу, що базується на ідеях А. Шюца, П. Бергера, Т. Лукмана, згідно з якими світ індивіда потрібно осмислювати в його повсякденному бутті, у зіставленні з конкретними уявленнями, цілями і поведінковими мотивами, орієнтуючись на вивчення формальних структур повсякденних людських взаємин.

Ключові слова: «хлопчик/дівчинка з мізинчик», особистість, ідентичність, цінності, цифрова культура.

Надзвичайно гострою є сьогодні потреба у визначенні актуальних цивілізаційних та культурних вимірів буття, аби подолати виклики, які загрожують усім ресурсам людського існування – геополітичним, культурним, економічним, цивілізаційним. Філософський дискурс розуміння культури формується в межах світоглядно-антропологічного фокусу ставлення людини до світу як сфери, в якій функціонує категорія абсолютного. Співвідношення між абсолютним та обмеженим світом представлені філософією як вічний пошук гармонії між суб'єктивними межами та об'єктивною дійсністю, між часом та вічністю, як розкриття принципів, що визначають світовий порядок та функціонування реальності. Візія абсолютного звеличує людські можливості та виходить за кордони приземлених обмежень людського буття, звертаючи увагу на глибинну природу існування й нашої спроможності розуміння істини, буття

в істині, реалізації людських цінностей та відповідальності людини за світ.

Серед мислителів, що опікувались продукуванням філософської думки сучасності та прогностичними і застережними екстраполяціями майбутнього, чільне місце посідає наш сучасник французький культуролог, дослідник історії філософії та філософії науки, педагог, енциклопедист Мішель Серр (Michel Serres). Його філософські розвідки спрямовані на створення нового антропологічного концепту, що набувають подальшого переосмислення та інтерпретації у постмодерновому суспільстві цифрової культури. У стані цивілізаційної загрози, зумовленою війною з РФ, для вітчизняної соціально-філософської аналітики звернення до соціокультурного інструментарію зарубіжних мислителів сучасності є актуальним у контексті експлікації досвіду та методологічних підходів щодо аналізу кризових станів суспільства та особистості.

Метою роботи є міждисциплінарний аналіз проблеми розгортання життєвої ситуації молодого покоління цифрової культури, названого французьким філософом М. Серром як «хлопчик/дівчинка з пальчик» у сучасному постмодерному комунікативному просторі. Означена мета передбачає аналіз здобутків інформаційної революції сучасної культури та їхнього впливу на формування особистості нового покоління у постмодерній цифровій культурі та дослідження особливостей трансформації світоглядних засад молодого покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» у контексті аксіологічних змін у культурі.

Інформаційним та комунікаційним проблемам розвитку сучасного суспільства присвячені праці М. Маклюєна і А. Моля. Тенденції сучасної інформаційної культури та її впливу на становлення та розвиток особистості досліджуються в контексті понять та феноменів: простір уявного (Ж. Лакан, М. Фуко, Ж. Дерріда), простір симулякрів (Ж. Бодрійяр, Ж. Делез, Ф. Гваттарі). Атропологічні аспекти впливу інформаційних технологій на формування особистості досліджуються Ю. Н. Хараре, П. Бурдьє. Психологічні аспекти вивчення особистісних характеристик цифрового покоління і змін уявлення про сучасну його ідентичність представлені у

працях З. Баумана, Е. Гідденса, Ч. Тейлора та вітчизняних Л. Гудкова, Г. Скорик, О. Данильян. Щодо філософських ідей та публіцистичного й педагогічного досвіду нашого сучасника, французького філософа М. Серрра відзначимо, що вони не отримали належного переосмислення у вітчизняних філософських та освітніх колах, що й визначає актуальність звернення до його аналітики.

На думку Мішеля Серра, «насправді історія, так само, як і історія наук, є непередбачуваною, вона маніфестується у стрибкоподібних змінах» [8]. У контексті історії людина, у власних можливісних вимірах позитивної та негативної самореалізації у світі, постає проблемою в якості її буттєвої ознаки, що характеризується непередбачуваністю, складністю, суперечливістю та незапрограмованістю. Культура, що утворює «світ людського», і є тим простором ціннісних, орієнтаційних та смислоутворювальних засад існування, що зумовлюють можливість саморозвитку, самовизначення людини у світі в істинному вимірі свого буття. Багатоманітність культурних моделей у контексті глобалізаційних процесів породжує пошук власної ідентичності як потребу витворення індивідуального світу на основі нової реальності та нових зв'язків.

Дослідницькі інтереси М. Серра спрямовані щодо питань філософії науки, культури, психології та педагогіки. Покладаючись на класичне розуміння філософії як «любові до мудрості», науковець підкреслює важливість міждисциплінарного підходу щодо осмислення нагальних проблем сучасної культури. Філософія по-новому підходить до традиційних викликів і намагається знайти точки перетину психологічного, педагогічного, культурологічного та філософського знання. Як історик науки мислитель наголошує на необхідності бути поблажливим до молодих, оскільки саме їм потрібно конструювати все заново у суспільстві, що абсолютно змінилося через нові технології. Він з оптимізмом вдивляється у майбутнє покоління, якому пророкує довге життя, насичене й іноді перенасичене інформацією. У філософському дискурсі М. Серр запровадить нові терміни – «хлопчик з пальчик» та «дівчинка з пальчик» [7]. Метафора їх досить проста, це молоде покоління, що

пізнає світ одним лише порухом пальця на смартфоні й демонструє дивовижне вміння легко та невимушено приборкувати тиск цієї інформації, сортувати її, розкласти на певні полицки та вправно використовувати у необхідних ситуаціях.

Поряд із край серйозними та величними філософськими конструкціями, запропонованими філософами-класиками, назва покоління молодих людей ХХІ ст. виглядає ніби запозиченою зі світу казок. Та саме у цьому ми вбачаємо тонку іронію французького культуролога, який особисто був знайомий з авторами ідей ризоми (така собі грибниця) або ж симулякру (така собі нереальна реальність) сучасної культури. Тому, на нашу думку, традиція введення у філософську мову дивакуватих термінів, не «ізмів», цілком логічно продовжена і виправдана. Та навіть вони – сміливі та іноді відчайдушні, у передчутті невідомого, непередбачуваного майбуття, що невблаганно насувається на те, що століттями ставало звичним бо піддавалося осмисленню, ними ж означене як несправжнє. Справді, Ж. Бодріяр, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі сколихнули філософський дискурс, запропонували для осмислення світу образ відсутньої реальності або ж творчого хаосу, проголосили кризу та неспроможність класичних (діалектичних або ж системних методів) осмислення дійсності. Філософи-постмодерністи стали тими мислителями, які у своїх творах показали абсурдність будь-яких універсальних понять. Світ у їхніх уявленнях – суцільний хаос, і немає сенсу його впорядковувати.

Теоретик «смерті модерну» Ж. Бодріяр вносить у філософію культури поняття гіперреальності, яка виростає на основі реальності, але не має з ним нічого спільного. Автор актуалізує модель реальності, яка має зв'язок з уявленнями про світ як гіпертекст, як особливий віртуальний простір, у якому можливий вихід у лабіринтоподібну реальність [1]. Відповідно така гіперреальність формує цілі, способи діяльності та цінності, які не мають нічого спільного з реальністю. У контекст аналізу викликів культури ХХІ ст., у передчутті кризи нової доби Ф. Ніцше започатковує традицію культурних викликів поколінь через розгортання ситуації «смерті Бога», імморалізму, появи нової «надлюдини», які сьогодні вже не

здаються такими радикальними. Справді, якщо «Бог помер», то разом з ним померло все вічне, стабільне, універсальне, відповідно немає ні загальної моралі, ні права, ні істини. Усе відносне. Ж. Бодріяр констатує, що сучасне суспільство користується масовими засобами медіа та споживацькою культурою, які створюють штучні образи і емоції, ухиляючись від істинності, а сучасна культура сприяє появі множинності ідентичностей і, водночас, відчуженню.

М. Серр звертає нашу увагу, що покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» виховувалися батьками все ж традиційного суспільства, для яких вагомою складовою світогляду були традиційні життєві цінності і серед них – довіра, віра, прийняття, пізнання, любов. Із появою цифрового простору культури, буття цього молодого покоління змінилося кардинально, поставивши під підозру правильність усіх отриманих у дитинстві переконань, ідеалів та цінностей. Підозра висловлена, а нові життєві орієнтири не запропоновані, оскільки світоглядний розрив між поколіннями батьків та дітей у цифровому суспільстві співмірний у часово-культурному порівнянні зі спробою порозумітися первісної людини та античного грека. Проте, як наголошує автор, дане покоління принципово відрізняється від попереднього, яке сьогодні є не дідами-прадідами сучасної молоді, а всього лише батьками. М. Серр наводить цікавий приклад: якби сьогоднішній студент захотів розказати про своє життя студентам початку 90-х, останні багато чого не зрозуміли б. Очевидно, що такі звичні та буденні на сьогодні терміни, як «віртуальний світ», «SMS», «соціальні мережі», «аватар» та інші збентежили б їх. І цей розрив між поколіннями може бути сприйнятий як стрибок, властивий усім революційним змінам, які вже не раз були у поступі людства, але, оскільки він відбувся протягом лише десятиліть, то може бути сприйнятим і як розрив, що потребує усвідомлення й осмислення в культурі. Як відзначає мислитель, філософія у цьому сенсі і потребує певного дистанціювання від того, чому нас учили.

Аналізуючи поняття культури, М. Серр вирізняє кілька її фундаментальних значень. Із антропологічної точки зору – це су-

купність звичаїв сім'ї, племені або нації, що практикуються і висловлюються певною мовою. Із академічної точки зору, культура – це найвищий духовний розвиток, спрямований на витонченість і красу. Третє значення, яке виокремлює автор, це традиція обміну особистісного та загальнолюдського. Культура – це завжди діалогічний процес, просякнутий століттями і буде лише поглиблюватися в майбутньому завдяки технологічним можливостям і відкритості, що зростає [8].

Як історик науки та візіонер, М. Серр аналізує й вписує актуальні суспільні потрясіння у процес неперервної еволюції людини. Французький мислитель здійснює критичний аналіз досягнень культури та її впливу на формування особистості молодого покоління в контексті трьох інформаційних революцій. Автор відзначає, що перша інформаційна революція відбулась у першому тисячолітті до нашої ери і пов'язана була з винайденням писемності. Глиняні таблички, пергамент та папірус стали справді революційними зовнішніми носіями інформації. М. Серр стверджує, що зміни відносин між інформацією та її носіями сприяли радикальним цивілізаційним зрушенням: винаходу грошей, які автор, поряд з Ю. Н. Харарі [4], представляють як вартість (зафіксовану у бронзі та міді, а пізніше – на папірусі), що замінила натуральний обмін та бартер і сприяли розвитку торгівлі; появі монотеїзму, заснованому на Священному Писанні. Знаменно, що як наслідок появи писемності на цей період припадає й розвиток педагогіки, оскільки в арсеналі вчителів з'явилися тексти навчального та виховного змісту. Досягнення першої інформаційної революції – фундаментальні, а сучасна цифрова культура і є прямим спадкоємцем у розвитку письма та застосування писемного слова [8].

Другій інформаційній революції, що відбулася у XV ст. і пов'язана з винаходом книгодрукування, властиві: друк банкнот, а згодом і газет, поява мануфактурних виробництв, вражаючі відкриття у науці і техніці, великі географічні відкриття, урбанізація, поява протестантизму, оскільки видрукована та зрозуміла Біблія стає доступною для вільного коментування рідними мовами. Наступна третя інформаційна революція позначається: збільшенням

масштабів наукових відкриттів, переосмисленням ідеї прогресу, розвитком техніки та технологій, новими пошуками в академічній педагогіці, стрімкою глобалізацією та глибокою кризою релігії, а можливо й духовності загалом.

Детально та глибинно М. Серр осмислює проблему буття та «закинутості людини» у філософії ХХ ст. Пошуки буття – це пошуки свого коріння, за допомогою якого людина здатна подолати безглуздя навколишнього світу, відчути себе необхідною і незамінною частиною буття.

Проте настає час осмислити «закинутість» «хлопчика/дівчинки з пальчик» у віртуальне буття, з урахуванням того, що це буття ніким не досліджувалося, особливої свободи бути там у них не запитано, а наслідки тієї стрімкої «закинутості» не прогнозовані. М. Гайдеггер проголошує людину ХХ ст. «пастухом буття», наполягаючи на її вкоріненості у ньому. А ким тоді є «хлопчик та дівчинка з пальчик» у віртуальному бутті при постійному його насуванні на буття реальне?

Також М. Гайдеггер називає мову домівкою буття, а чи є домівка у мови цифрової комунікації, чи, зрештою, вона її потребує? М. Серр відзначає, що сучасний «хлопчик/дівчинка з пальчик» не говорить моєю мовою. Його мова багатша. На підтвердження аргументу використовує кількість нових слів у словнику французької мови. У минулому столітті різниця між двома виданнями становила вже близько 5 тисяч слів. Між недавнім та наступним випуском ця різниця становитиме в межах 30 тисяч слів. Такими темпами, відзначає професор, наші нащадки дуже скоро будуть так само далекі від сучасної мови, як ми – від старофранцузької [3]. Крім того вербальна мова сучасного молодого покоління збагачена-збіднена символами (емоджі), які допомагають передати емоції, почуття, внутрішні стани та переживання.

Отож, світ, у якому вкорінена сучасна молода людина, стрімко змінився, змінилася також і сама людина, особливо «хлопчик/дівчинка з пальчик». Мішель Серр описує ці зміни, звертаючи нашу увагу насамперед на зміни тілесності молодих людей. Раніше передбачалося, що тілесність людини – матерія, яка змінюється

еволюційно край повільно, частини людського тіла мають постійні, стали з антропологічної точки зору функції, які й визначають, власне, саму людину як біологічний вид. Та французький культуролог таку ідею піддає сумніву, він вважає, що людське тіло постійно спрямоване на ззовні і зміни у його окремих частинах можливі. «Візьмемо, наприклад, пам'ять, – міркує філософ, – спочатку вона була результатом діяльності мозку людини, потім була зафіксована на письмі, а згодом була масштабована за допомогою друкарського верстату [10]. Для покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» асоціація пов'язана з поняттям пам'ять, зазвичай, це збільшення її гігабайтів або з можливості штучного інтелекту та нейромереж, які здатні самі генерувати інформацію, зображення і т. ін.

Чи є для нас подібні втрати функцій самого тіла катастрофою? І, якщо ми втрачаємо щось, то цікаво знати, що ж ми набуваємо? На думку філософа, людська істота має таку здатність, яку не має жодна тварина: будь-яка частина людського тіла, виконуючи ту чи іншу функцію, має дивовижний дар її втрачати, набуваючи нового. Таким чином, М. Серр дав своє визначення: людина – це тварина, тіло якої щось втрачає [10]. Іншими словами, пам'ять у суб'єктивному сенсі втрачається, але в об'єктивному сенсі вона втілюється і реалізується в об'єкти, які згодом уже еволюціонують замість нашого тіла.

Завжди безперечною важливою культурною навичкою було вміння читати, адже це був єдиний шляхом відчутти свою співпричетність до світу знань. Екранні медіа через екранізації хоча й неймовірно розширюють наш доступ до широкого і різноманітного спектру літератури, можуть легко віддалити нас від культури читання книг. Думка М. Серра цілком слушна: «Мозок еволюціонує так само, як колись під час переходу від усної до писемної мови. Що робили нейрони мозку до того, як було винайдено письмо? Когнітивні здібності людини не є стабільними, і це дуже цікаво. У всякому разі, – відзначає публічний інтелектуал, – це моя відповідь скептикам, які звинувачують «пальчикових хлопчиків і дівчат» у відсутності пам'яті та навичок синтезу. Вони судять з точки зору

когнітивних здібностей, не визнаючи, що мозок фізично розвивається» [10].

Звертає нашу увагу М. Серр також і на комунікативні відносини нового покоління та стверджує, що всі способи міжособистісного щоденного спілкування, які формувалися культурою спілкування продовж минулих поколінь, сучасними «хлопчик/дівчинка з пальчик» рішуче і стрімко відкинуті та реалізуються опосередковано за допомогою різних інформаційних платформ, мереж і технічних засобів. Однак парадоксальним є спостереження автора про те, що зустрічаючись у реальному світі молоді люди не готові обговорювати звичні теми, не готові бути відкритими, щирими та безпосередніми, дивитися один одному в очі та витримувати погляд у відповідь, бути в тілесному контакті через обійми чи хоча б рукостискання. До такого ж глибокого спілкування цифрове покоління не готове й у віртуальному просторі також. Французький філософ констатує: потреба у справжньому спілкуванні залишається як важлива і базова, проте за наявності технічних засобів відбувається спроба підмінити справжність на формальну ритуальність. Цифрова епоха відкрила нові можливості «віртуальної ідентичності» від змін аватарок, нікнейму до змін ролі та поведінки протилежної статі. Це світ, де ти можеш творити власну поліваріантну ідентичність. М. Серр не схильний протиставляти реальну і віртуальну ідентичності, вважаючи останню складовою частиною нинішньої реальності і, у термінах герменевтики, – життєвого світу сучасної людини.

Наступною особливістю покоління «хлопчиків/дівчаток з пальчик» є проблеми з ідентичністю, що виражає ідею постійності, тотожності, спадкоємності індивіда, його самосвідомості та власного самоусвідомлення та самоасоціювання людини загалом у суспільстві. Питання «хто я?» для жодного покоління не було легким, проте авторитетність традицій, досвіду та довіра до усталених цінностей давала змогу стверджувати свою приналежність принаймі до певної статі, роду, нації та стратифікації. У молодих людей ХХІ ст. з визначенням своєї приналежності суцільна невизначеність. І хоча французький культуролог цифрове покоління молодих

людей чітко маркує як «хлопчик з пальчик» чи «дівчинка з пальчик», однак третя стаття набуває дедалі чіткішої окресленості в освітніх програмах та політиці всеосяжної свободи вибору, починаючи з пологових будинків та дитячих садочків західної культури і закінчуючи феноменом унісексу на полицях маркетів одягу.

Отож, сам процес співвіднесення себе до певної групи людей за тими чи іншими ознаками є ідентифікацією. М. Серр наголошує, що багато століть ми переживали свої приналежності до чогось, і це як раз те, що породжувало катастрофи. Ми були гасконцями або вихідцями з Пікардії, католиками або євреями, багатими або бідними, чоловіками або жінками. Ми належали до приходу, партії, статі... Що стосується інтегрованих у це, релігійно або націоналістично, «я вважаю їх динозаврами» [3]. Звучить гуманістично, однак реалії війни в Україні у виборюванні власної української ідентичності у XXI ст. стали новим прикладом Європи й боротьбою з новими «динозаврами».

До важливих питань ідентифікації особистості належить також питання віку, тривалості життя. М. Серр прослідковує, що завдяки розвитку медицини та культурі турботи про власне здоров'я, тривалість життя покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» значно збільшується, проте це саме й означає, що збільшиться тривалість дитинства – підлітковості – юності з їх інфантильністю і бунтарством, пошуком і невизначеністю. Саме тому щире здивування та нерозуміння у покоління-батьків викликає людина, якій за посвідченням особи, наприклад, 21 і більше років, однак робити вибір, брати на себе відповідальність за власне життя ця людина не поспішає, обравши життєву стратегію уникання.

Покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» у більш радикальний спосіб вирішують дихотомію співбутійності – відкритості «Я» стосовно «Інший». Якщо у М. Бубера, де в процесі становлення незамкненого на собі Я завше відкривається незбагненне Ти, а будь-яке дійсне життя перетворюється на зустріч [5] або ж як «Інший – це пекло для мене» Ж.-П. Сартра. Молоді люди XXI ст. швидше звіряють свій вектор розгортання комунікації з філософією Е. Левінаса, який початково припускає феномен автономності «Я»,

а також замкнутість простору існування «Я», в якому «акт існування пов'язаний лише із самим існуючим» [2]. М. Серр пропонує все ж розглянути проблему такої автономності, яку надають та задовольняють технічні засоби, поряд із проблемою самотності покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» – «Я» із «Самим Собою» – через важливе питання: чи зможе цифрове покоління молодих людей, яке мало турботу та задоволення потреб з боку дорослих у дитинстві, будучи в подальшому житті закинутим у віртуальний простір симулякрів, зокрема й комунікативних, витримати «насиченість лише собою».

Дослідницька увага філософа також була прогностично скерована до діалогу між культурами та релігіями. Автор застережливо акцентує, що цей діалог мав би стати більш інтенсивним, щоб неймовірні жахи ХХ ст. не повторилися знов. Проте вони таки справдились. І на запитання в інтерв'ю: «Чи вважаєте Ви, що цей діалог може бути реалізований, чи це лише утопія?» М. Серр іронічно відповідає, щоб сприяти діалогу між культурами, політики, а також, у широкому сенсі, сильні представники економіки та бізнесу, повинні мати всеосяжну освіту [9]. Попри оптимістично-песимістичні прогнози епохи антропоцентризму автор висловлює занепокоєння, що сучасні філософи такі стурбовані днем сьогоднішнім, політикою і не цікавляться глобальним фіналом. Це, однак, грандіозний виклик західному суспільству – пристосуватися до світу, що його створило. Співзвучними у цьому аспекті є і екологічні проблеми як нагальна загроза людству. М. Серр відзначає, приміром, що вироблення відходів на сьогодні співвідносне віковим природнім осадам землі в процесі її тисячолітньої еволюції. Проте інтерес та залученість молоді тих самих «хлопчиків/дівчинок з пальчик» до вирішення екологічних проблем викликає у М. Серра оптимізм через провадження і підтримку екологічних трендів та еко-мислення.

Роздуми Мішеля Серра демонструють особливості сучасної європейської культури та європейського молодого покоління, до якого безтурботно належала і українська молодь аж до 24 лютого 2022 року. Проте реальність виявилась набагато жорсткішою, ніж

передбачали зарубіжні філософи-візіонери. Сучасні «хлопчик/дівчинка з пальчик» в українській реальності змушені здобувати іншу ідентифікацію, адже вони стали захисниками, воїнами, волонтерами, їхня віртуальна реальність сповнилася реальними вибухами, обстрілами, військовими діями. Смерть стала реальною, втрати стали реальними, належність до нації теж стала реальною. Весь віртуальний досвід, який отримало покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» для української молоді став вражаюче реальним та сповнився цінністю приналежності до української нації, цінністю виборювання свободи та цінністю права бути. Це молоде покоління відчайдушно усвідомлює, як у нього забирають найкращі роки, а на фронті забирають найкращі молоді життя. Присутнє відчуття втраченої або дещо «скіпнутої» молодості (де поняття «скіпнути означає перегорнути новину на екрані смартфона на іншу). Цей досвід є драматичним і героїчним водночас і потребує нового осмислення та аналізу, що викликає вже у західних мислителів здивування, інтерес та захоплення.

Отож, дихотомія поколінь – цікавий та актуальний зріз для осмислення, особливо з урахуванням того, що аналізуються тенденції сучасних поколінь, де кожен знаходить щось дуже важливе про себе, для себе, про власний життєвий світ. Глибинними особливостями змісту дихотомії нині живучих, є проблеми самоусвідомлення, самовизначення, розуміння власної самоцінності та призначення у світі сучасних технологій, пошук нового сенсу та смислотворення. Покоління батьків продовжує транслювати традиційну життєву зорієнтованість так, ніби вона є фундаментальною, а життєвий світ покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» зазнає таких викликів та випробувань у пошуках відповідей на питання про справедливість світу, довіри до світу, віри у Абсолют, зрештою, цінності самого життя, що всі усталені ідеали покоління батьків здаються химерами. Саме до цих дихотомічних змін у світогляді молодого покоління, як певній поступальній проекції, й апелює у філософських розвідках М. Серр. Закинутість покоління «хлопчик/дівчинка з пальчик» у цифрове буття, з одного боку, вибудовує для них простір необмежених можливостей бути ким завгодно, де

завгодно, відкриває доступ до усіх знань, що їх дбайливо створювали попередні покоління, однак з іншого – створює важку проблему ідентифікації власної особистості, аж до втрати себе під маскою чергового аватару або ж ролі у черговій грі, відчуття невідзначеності, покинутості та самотності, коли всі доступні знання не допомагають усвідомленню себе приналежним та вкоріненим нехай навіть у віртуальний та все ж простір. Онлайн-середовище дає молодим людям змогу грати зі своєю ідентичністю, змінювати її та відкрито висловлювати власні уявлення про свій, часто дихотомічно суперечливий, світ. М. Серр зауважував, що за цим явищем справді криється розмитість певних моральних засад комунікації, водночас показовими є саме психологічні результати у спілкуванні та у створенні власної культурної та особистісної ідентичності. У віртуальному просторі самоідентифікація покоління «хлопчиків/дівчаток з пальчик» реалізується виключно через самопрезентацію, єдиною реальністю індивіда у віртуальному просторі комунікації можливості якої є потенційно безмежними.

Отже, наукова новизна даної розвідки полягає в експлікації філософсько-педагогічної спадщини сучасного французького мислителя М. Серра, зокрема дослідженні кризових аспектів дихотомії поколінь цифрового суспільства, яке автор називає «хлопчик/дівчинка з пальчик». Узагальнено та актуалізовано філософські міркування щодо самоідентифікації людини в новій ситуації під натиском інформаційних технологій та кризових станів у культурі. На основі теоретичних висновків філософа, що окреслює ознаки трьох інформаційних революцій, простежується динаміка технологічних ефектів у культурі та особистісних трансформаціях у життєвому світі молодого покоління. Це свідчить про значний еволюційний потенціал людини і в теорії французького мислителя, попри суспільні кризові стани, є вагомим аргументом на користь оптимістичного бачення майбутнього для нового покоління інформаційної доби. Проаналізовано вплив «віртуального світу» на дихотомію ідентичності особистості. Відзначається, що цей вплив на реальну особистість, з точки зору впорядкування її життєвого світу та формування пріоритетних шляхів комунікації, є переважаючим. Вірту-

альна ідентичність здійснюється через самопрезентацію, що й виступає важливим компонентом власної автентичності як самотності та унікальності сучасної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодріяр Ж. *Симулякри і симуляція* / пер. з фр. В. Шовкуна. Київ : Основи, 2004. 230 с.
2. Левінас Е. *Між нами. Дослідження. Думки-про-іншого* / пер. з фр. Київ : Дух і літера; За друга, 1999. 291 с.
3. Серр М. *Покоління мутантів. Незалежний культурологічний часопис*. URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2016/Serr_Pokolinnya_mutativ.htm
4. Харарі Ю. Н. *Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього*. URL: <https://readukrainianbooks.com/1374-ljudina-rozumna-juval-noj-harari.html>
5. Buber M. *Ich und Du*. Stuttgart : Reclam, 1995. 174 p.
6. Koberska T., Sarnavska O., Shadiuk T. The Influence of the Culture of the Third Information Revolution on the Formation of Personality in the M. Serres Philosophical Discourse. *Postmodern Openings*. 2021. 12(1). March. 241–253 pp.
7. Serres M. *Petite Poucette*. Paris : Le Pommier. Copy Bibtex. Abstract, 2012.
8. Serres M., Latour B. *Conversations on Science, Culture, and Time*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1995. P. 204. URL: <https://press.umich.edu/Books/C/Conversations-on-Science-Culture-and-Time>
9. Serres M. *Thumbelina: The Culture and Technology of Millennials* / trans. Daniel W. Smith, Lanham. MD : Rowman & Littlefield, 2015, Reviewed by Tim Howles University of Oxford.
10. Serres M. *Variations on the Body* / trans. Randolph Burks. University of Minnesota Press, Univocal Publishing, 2011. 152 p.

REFERENCES

Bodriar, Zh. (2004). *Symuliakry i symuliatsiia* [per. z fr. V. Shovkuna]. Kyiv: Osnova. [In Ukrainian].

Buber, M. (1995). *Ich und Du*. Stuttgart: Reclam.

Kharari, Yu.N. *Man is intelligent. The history of mankind from the past to the future*. Retrieved from: <https://readukrainianbooks.com/1374-ljudina-rozumna-juval-noj-harari.html>

Koberska, T., Sarnavska O, Shadiuk T. (2021). The Influence of the Culture of the Third Information Revolution on the Formation of Personality in the M. Serres Philosophical Discourse. *Postmodern Openings*, 12(1), (March), 241-253.

Levinas, E. (1999). *Between us. Research. Thoughts-about-another*. Kyiv: Dukh i litera; Zadruha. [In Ukrainian].

Serres, M. & Latour B. (1995). *Conversations on Science, Culture and Time*. Ann Arbor: University of Michigan Press. Retrieved from: <https://press.umich.edu/Books/C/Conversations-on-Science-Culture-and-Time>

Serr, M. (2016). *The generation of mutants*. *Independent cultural magazine*. Retrieved from: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2016/Serr_Pokolinnya_mutan tiv.htm

Serres, M. (2012). *Petite Poucette*. Paris: Le Pommier. Copy Bibtex. Abstract.

Serres, M. (2015). *Thumbelina: The Culture and Technology of Millennials*. MD: Rowman & Littlefield, Reviewed by Tim Howles University of Oxford.

Serres, M. (2011). *Variations on the Body*. University of Minnesota Press, Univocal Publishing

Tetiana Koberska

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy and Cultural Studies National University of Water Management and Nature Management; Rivne, Ukraine; e-mail: t.a.koberska@nuwm.edu.ua, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6920-2004>

Oksana Sarnavska

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy and Cultural Studies National University of Water Management

and Nature Management; Rivne, Ukraine; e-mail: ovsarnavska@nuwm.edu.ua
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8111-2033>

Explication of the Philosophical Ideas of the Dichotomy of Generations by Michel Serra in the Challenges of Modern Culture

Abstract

The article examines the crisis aspects of the generational dichotomy of the digital society in the challenges of postmodern culture. The theoretical basis of the study is the cultural and anthropological aspects of the influence of information technologies on the formation and self-affirmation of modern youth in the context of their value orientations and the formation of behavioral models on this basis. The purpose of the work is an interdisciplinary analysis of the problem of unfolding the life situation of the young generation of digital culture, named by the French philosopher, culturologist and pedagogue M. Serra as "boy/girl with a finger". The development of the theoretical discourse of M. Serra's philosophical ideas is outlined and the peculiarities of the construction of personal identity in the postmodern digital communicative space are considered. The peculiarities of the transformation of the worldview principles of the young generation "boy/girl with a finger" in the context of axiological changes have been studied. The relevance of turning to the sociocultural analysis of contemporary foreign analysts for the Ukrainian philosophical and pedagogical thought has been demonstrated, which made it possible outline the signs of information revolutions, generalize and actualize philosophical reflection on self-identification of the individual. The philosophical discourse of a valuable worldview toolkit for solving psychological, pedagogical and educational crisis problems is explained, which deepens the understanding of the phenomenon of generational dichotomy and promotes effective interaction in the cultural and educational space. The work uses the methodology of the cultural approach, based on the ideas of A. Shyuts, P. Berger, T. Lukman, according to which the world of the individual must be understood in his everyday life, in relation to specific ideas, goals and behavioral motives, focusing on the study formal structures of everyday human relations.

Keywords: *"boy/girl with little finger", personality, identity, values, digital culture.*